ئۇزخەت مەشق دەپتىرى

(ئۇيغۇر خەلق ماقال- تەمسىللىرى)

www.yolyar.com

ئۇ
ي
غ
ۇ
ر
ت
د
ل
ى
«مۇ
خەم
مە
س
»

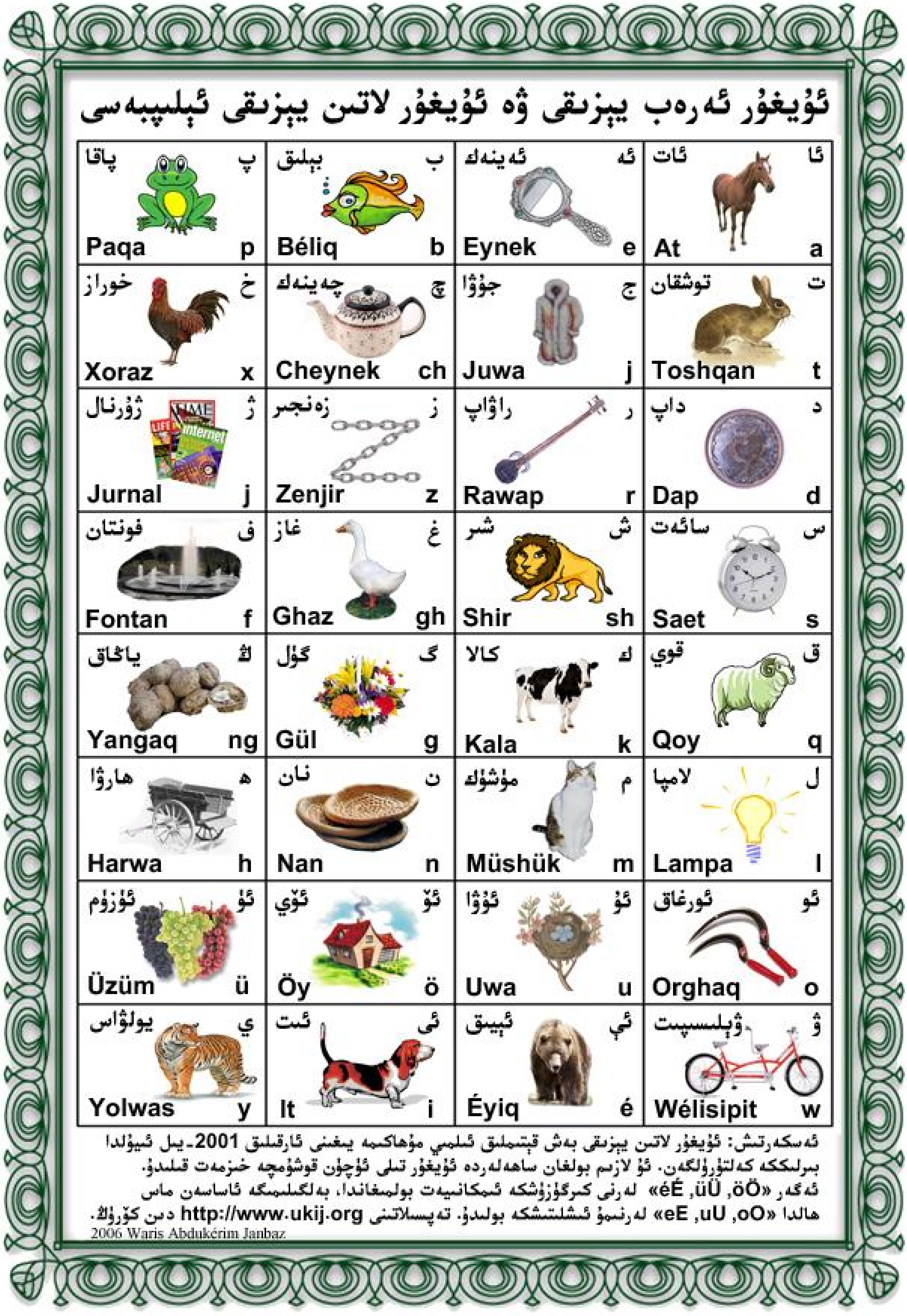

ئۇيغۇر تىلى

«مۇخەممەس»

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

بىل شۇنى، ئۇيغۇر ئۇچۇن پۈتمەس گۆھەر ئۇيغۇر تىلى،
مەڭگۈ پاتماس زەر قۇياش، نۇرلۇق قەمەر ئۇيغۇر تىلى.
بىپايان تىل كۆكىدە چولپان، ئۈكەر ئۇيغۇر تىلى،
مەنىلەرگە باي، تېرەندۇر شۇ قەدەر ئۇيغۇر تىلى .
بولدى تارىختىن بېرى بىزگە پەدەر ئۇيغۇر تىلى.

ئانا تىل ھەردەم قۇۋۋەم - مىللەت ئۇچۇن روھ تۈۋرۈكى،
ئانا تىل پەن - مەرىپەت ئالماشتۇرۇشنىڭ كۆۋرۈكى.
ئانا تىل چوڭقۇر- كىچىكنىڭ يۈرىكى، تاڭ - يۆلىكى،
ئانا تىل ۋاستە - قۇرال ئالاقىدە، قەلب ئەينىكى .
بىزنى قوۋچتۇرغان جىمى ئىشتا زەپەر ئۇيغۇر تىلى.

پەنگە ئاشىق - بىقارار قىلدى مېنى دىلبەر تىلىم،
تارتتى رايىمنى ئۆزىگە ھەر قاچان ئەنبەر تىلىم .
ئەلگە دىل رىشتىمنى چاتتى بال - شېكەر، كەۋسەر تىلىم،
بولدى ئەل دۈشمەنلىرىگە تىغ - تەبەر، نەشتەر تىلىم .
ھەممىمىزنى قىلدى دائىم بەھرىۋەر ئۇيغۇر تىلى.

<ئا> بىلەن كىردى ئېغىزغا، تىل - زۇۋانغا مەڭگۈ تەم،
قىلدى تىل ئاقىل، نادانلارغا بېرىپ ئىدراكۇ پەم.
تىل چېچىلغاننى يىغىپ قىلدى ھامان بىر يەرگە جەم،
تىل بىمار، ئاجىز - ئورۇققا ئەم - داۋا، ئاچلارغا يەم .
خاسىيەتلىك تىل تۇمار، قالقان - سىپەر ئۇيغۇر تىلى.

يۈرىكىمگە كەلدى سۆزلەپ مۇشۇ تىلدا جان بوۋام،
مەن ئىجات ئەتتىم مۇشۇ تىلدا، قىلىپ پەرۋاز داۋام.
مۇشۇ تىلدا سايرىدى بۇلبۇل كەبى ھەقدار بالام،
مۇشۇ تىل بەردى چىدام، مەردلىك، ۋاپادارلىق مۇدام.
قان قېرىنداشلارغا رىشتە، جانجىگەر ئۇيغۇر تىلى .

سۇ بىرىپ ياشناتتى بىزنى ئانا تىل - ئالتۇن بۇلاق،
ئۇ - چىراق، پەرۋانە بىز، ھەرگىزمۇ كەتمەيمىز يىراق.
ئانا تىل يىلتىز، ئوزۇق ئالغۇچى بىز ـ نوتا - ئۇلاق،
ئانا تىلدا دەرس ئېلىپ، تاپتۇق ئەقىل، سەمرىپ قۇلاق.
بىزگە پۈتمەس كان، خەزىنە شام - سەھەر ئۇيغۇر تىلى .

قويدى تاڭ دۇنيانى شۇ تىلدا قىلىپ بۇلبۇل ناۋا،
تاپتى شۇ تىلدا پۈتۈلگەن كۈي - غەزەل يۈكسەك باھا .
ھەر تەرەپتىن ياغدى ئالقىش، <مىڭ ياشا !>دېگەن سادا،
مۇشۇ تىل شۆھرەتكە نائىل ئەيلىدى، سالدۇق ساما .
ئىپتىخارغا يۈركىدى ئۇيغۇرنى زەر ئۇيغۇر تىلى .

شاھ مۇقامنى مۇشۇ تىلدا ئاڭلىدى ئەھلى جاھان،
مۇشۇ تىل دىللارنى دىلغا ئۇلىغان رىشتە ھامان .
مۇشۇ تىل بىرلە يۈسۈپ، ھەزرەت ناۋائىي تاپتى شان،
مۇشۇ تىلغا جان بىرىپ مەھمۇد بوۋام تۈزدى دىۋان.
مەڭگۈ ئەنگۈشتەر، پېزىشتا شاھ ئەسەر ئۇيغۇر تىلى .

مۇشۇ تىل بىزگە جاھاندا تەڭدىشى يوق، بىباھا،
مۇشۇ تىل بىرلە بىلىپ يەتتۇق نىمە توغرا، خاتا .
مۇشۇ تىل مەڭگۈ قەدىردان، مېھرى ئاتەش جان ئانا،
مۇشۇ تىلنىڭ شۆھرىتىنى قىل ھىمات، جاننى ئاتا .
پىر بولۇپ بىزگە ئۆگەتتى كەسىپ - ھۈنەر ئۇيغۇر تىلى .

ئانا تىل قالغان ئانامنىڭ ئانىسىدىن يادىكار،
ئانا تىلغا يۇغۇرۇلغان چىن غۇرۇر ۋە ئىپتىخار .
ئانا تىلنى ئاڭلىسام جۇتنى سېزەرمەن گۈلباھار،
ئانا تىل بار - ئەلمۇ بار، ھېكمەت، مۇھاببەت ھەممە بار.
بىزگە ئاش - ناندەك زۆرۈردۇر، ھەمسەپەر ئۇيغۇر تىلى .

بولغۇسى قەدرىم پاخال - خەس، بولمىسا گەر ئۆز تىلىم،
ئۆز تىلىم بار، ئا ِ، قۇياشتەك تۇرىدۇ پارلاپ دىلىم .
بارمۇ مەندەك با ِ جاھاندا، ئۆتتى شاد ھەر ئا ِ، يىلىم،
ئۆز تىلىمدا بۇ ھايات دەرياسىدىن سۈزدۇم بىلىم .
ماڭا ئۇستاز، رەھنەما چىن ئىچ كۆيەر، ئۇيغۇر تىلى .

خىسلىتى يازغانغا پۈتمەس، تىل ھايات، بىزمۇ ھايات،
مۇشۇ تىل بەركاتىدىن تاپتۇق روناق، ئەل - يۇرت ئاۋات .
كۈنسېرى ئۆرلەشكە بولدى مۇشۇ تىل تالماس قانات،
مەن بۇڭا دىل بەرگىنىمچۈن، ئارمىنىم بىخ ياردى شاد .
ئۈتتى مەيلىمنى، بېرىپ دىل، ھۆددىگەر ئۇيغۇر تىلى .

تىزگىنىن چىڭ تۇت ۋاقىت تۇلپارىنىڭ، باش قاشلىما،
بولسا بىل كۆپ تىل، ئەقىل، كۈچ تاپ ھامان، يانپاشلىما .
بۇ قۇرالدىن پايدىلان ياخشى، كېيىن كۆز ياشلىما،
شاھ بولۇپ كەتسەڭمۇ، ئەمما ئۆز تىلىڭنى تاشلىما .
قىلغىنى بىزنى مۇزەپپەر، مۆتىۋەر ئۇيغۇر تىلى .

ھەر كىشى كۆپ زوق ئالار سۆز سۆزلىسە ئۆز تىلىدا،
شۇڭا مەن ئانا تىلىمغا قىلمەن چىن ئىقتىدا .
ئانا تىلسىز گال، كېكەچ مەن، بولمەن جاندىن جۇدا،
چىن يۈرەكتىن ئەيلىدى ئابدۇرېھىم مۇنداق نىدا .
سۆيىدە ئاق، ئوتىدا كۆي ! دۇر - گۆھەر ئۇيغۇر تىلى !.

ماقال- تەمسىللەردىن تاللانما (قول مەشقى)

ئانا يۇرتۇڭ ئامان بولسا، رەڭگى روھىڭ سامان بولماس.

ئاتا-ئانا ھايات مازار.

ئاتا-ئانا دۇئاسى ئوتقا، سۇغا پاتۇرماس.

ئاتا بىلەن دادا يوق، لاۋا سالغان پاشا يوق.

ئاتا-ئاناڭنى ياخشى باقساڭ، بالىلىرىڭدىن ياخشىلىق كۆرىسەن.

ئاتائاناڭنىڭ دۈشمىنى ساڭا دۈشمەن.

ئاتاڭ ئاسمان، ئاناڭ يەر.

قار ياغماي قىش بولمىسۇن، ئىچى سۈرمەي چىش چىقماس.

دادىسىنى خارلىغان داردا ئۆلەر، ئانىسىنى خارلىغان ياردا [ئۆلەر].

ئاسان ئىشنىڭ بېشىغا، ھەركىم بارار قېشىغا.

يالغۇز يۈرۈپ يول ئاپقۇچە، چىشىڭ تۆكۈلەر.

ياڭاق ئالساڭ چېقىپ ئال، يىپ ئالساڭ بېقىپ ئال.

ياخشىغا بەرسەڭ نەپ تېگەر، يامانغا بەرسەڭ گەپ تېگەر.

يول چاققاننىڭ، پۇل ئاپقاننىڭ.

ئۆشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە، يولۋاستەك بىر يىل ياشا.

بوراننىڭ گۆركىرىشىگە ئاغ ئەۋرىمەس (ماقال).

بىخىلغا قول بىلەن يانچۇقنىڭ ئارىسى كۆنلۈك يول.

قارغۇچى ئېغىزغا قاغا چىچسۇن.

قۇشنىڭ سايرىمايدىغىنى يوق، دۈشمەننىڭ قارغىمايدىغىنى.

دوستۇڭ دوست بولسۇن،ھېسابىڭ دۇرۇس بولسۇن.

چىشقاق بالىغا ئىت ئەگىشەر،ھېججايغاق قىزغا يىگىت.

بالاڭنى مەكتەپكە بەر، بولمىسا مەشرەپكە بەر.

خوتۇن كىشىنىڭ ھىيلىسى قىرىق ئېشەككە يۈك.

ھىيلىگەردىن تۇخۇم ئالساڭ،ئىچىدىن سېرىقى چىقماس.

چىرايلىقتا ۋاپا يوق.

ۋاپا ئاق، جاپا جۈپ.

ۋاپاسىز قېرىنداشتىن، ۋاپادار ئاشنا ياخشى.

موللىنىڭ يامىنى ۋاراقچى، ئوغرىنىڭ يامىنى قاراقچى.

ئىشچان خوتۇن سەھەر تۇرۇپ چىچىنى تارايدۇ،

ھورۇن خوتۇن ۋاقچە تۇرۇپ كولۇڭنى كولايدۇ.

ئاپەت كۆرمەي دېسەڭ ھوشيار بول.

تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق، سىيگەكنىڭ كىگىز بىلەن.

باللىق ئۆي بازار، بالىسىز ئۆي مازار.

كۆز قورقاق، قول باتۇر.

ئەندىشىنىڭ ئېتى قورقاق.

ئورۇق كالىنىڭ پۇقى يوغان.

ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك-پوك.

باردا پولدۇرۇڭ-پولدۇرۇڭ، يوقتا قاراپ ئولتۇرۇڭ.

دورامچۇقنىڭ ئاغزى پۇچۇق.

پۇرۇچ يىغساڭ تۈن بولۇر.

كېيىنكى پۇشمان ئۆزىگە دۈشمەن.

ئامبال ئوت قويسا يوق سوراق، پۇقرا ياقالمايدۇ چىن چىراغ.

ھارۋىنىڭ جابدۇقى پۈتمەس، خوتۇن كىشىنىڭ كىيىمى پۈتمەس.

بوغۇزنى پۈتۈن يېسە، ئايىغىدىن تۈتۈن چىقار.

سۆت ئىچىپ ئاغزى كۆيگەن قېتىقنىمۇ پۈۋلەپ ئىچەر.

زاغرا نان قېتىقتا ياخشى، قېرى كالا پېتىقتا ياخشى.

ئەخمەقنى ناماز ئوقۇ دېسە، پېشانىسىنى يېرىۋالار.

بۇلۇتنىڭ قەدرى يوق ئاي يېنىدا، پېقىرنىڭ قەدرى يوق باي يېنىدا.

بايلىق بىلەن پېقىرلىق ئىككىسى ئىككى ئات.

ئۆردەك گۆشى يېسەڭ غازنىڭ پېيىدە بول.

پېتىنخورنىڭ سۆزى يامان، سۆزىدىنمۇ ئۆزى يامان.

گەپنىڭ يامىنى پىچىر، ئاتنىڭ يامىنى قىچىر.

كېڭەش بىلەن پىچىلغان تون قىسقا كەلمەس.

مىڭ پىراقتىن بىر ئەلىمىڭ يامان.

پىشقان قوغۇن ساپقىدا تۇرماس.

بەرمەسنىڭ ئېشى پىشماس، ئۇچاق بېشىدىن چۈشمەس.

پىلانسىز ئىش يوق ئىش.

پىل بىلەن دوست بولساڭ، پىلخاناڭنى راسلا.

ئاتلىق يالغۇز ماڭغۇچە پىيادە بىللە ماڭ.

ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام.

خوتۇن قالسا ئەر تاپار، ئەر قالسا مال تاپار.

ئەمگەكنىڭ نېنى تاتلىق، ھورۇننىڭ جېنى تاتلىق.

توخۇنى تاخ دېمە،مۈشۈكنى پەش دېمە.

نادان قازانغا قارايدۇ،تادان ئوچاققا .

قىش ئوچىقى تار،قوپ ئۆيۈڭگە بار.

ئاي تېپىرلايدۇ، ھارۋىنى ئات تارتىدۇ.

ئەخمەققە مەنسەپ تەگسە، قوتانغا زەدىۋال تارتار.

كۆزۈڭ ئاغرىسا، قولۇڭنى تارت، قورسىقىڭ ئاغرىسا، نەپسىڭنى تارت.

ئۆي تارلىقىدىن كۆڭۈل تارلىقى يامان.

بەل باغلىغان بىلەن ئەر ئەمەس، باش تارىغان بىلەن خوتۇن.

ئېشىمنى ئاز دېمەڭ، بېشىمنى ئاز دېمەڭ.

بىكار بولساڭ كېپەك تاسقاپ يە.

ئاشنى سوقسا قوم بولۇر، ئۆمۈرنى سوقسا قىل بولۇر.

ئۆچكە ئاغدا بول، ئۈزۈم باغدا بول .

دەرت كەلسە جۈپ، دۆلەت كەلسە ئاغ .

ئاقسىز ئېشەك ئاتنى يۈرەلمەس .

ئۆلگەن بولسا ئېشىكىنى ئاتقاي، تىرىك بولسا يارىسىنى ئاتقاي .

بارلىق ياراشتۇرىدۇ، يوقلۇق ئالاشتۇرىدۇ .

ئاقساق يول ئالىشار، پىخسىق پۇل ئالىشار .

ئاما - ئاما كۆل تولار .

پۇل - پىششىق ئاماق .

تامچە سۇدا ئال كۆكىرەر.

تامغىلىق مال يوقالماس.

ئاغزىدىن ھەسەل تامىدۇ، كۆڭلىدىن زەھەر تامىدۇ.

تويغا بارساڭ تويۇپ بار، تاۋار تورغا كىيىپ بار.

ئايدا كەلگەنگە ئاياغ، كۈندە كەلگەنگە تاياق.

ياتقان ئورنىڭدىن تايىنىپ قوپما.

ئاي ئورۇق، يول تايغاق، يۈك ئېغىر، مەنزىل يىراق.

ئالدىرىغاننىڭ ئوشۇقى تېيىپتۇ.

ئىشتانغا چىققان كۆكۈلگە ئايىن .

ئاتنىڭ تەپكىنىگە ئات چىدايدۇ .

تەدبىرنىڭ قانداق بىلسا، تەقدىرنىڭ شۇنداق بولار .

ئالتۇن چىقىدۇ يەردىن، بەخىت كېلىدۇ تەردىن .

ئۆينىڭ تۆرىگە قارىما، سايىبخانىنىڭ تەرىگە قارا .

ئەرگىسەك ئېرىق بولىدۇ، ئەرگىمىسەك ئېرىق .

كېسەلنىڭ كىلىشى ئاسان، كېتىشى تەس .

ئامچە سۇ ئاشنى ئېشەر .

بىلىق دەريادا سۇغا ئەشنا .

ئەر بىلەن كەلگەن، ئەشنالىقتا داۋا .

ئاز باشقا يىپشىل ئەقىيە .

سۆزلۈك ئائىلىق بولسىمۇ، ئەكرار سۆزلىمە .

گەپنىڭ ئىگىدە گەپ بار، ساقالنىڭ ئۈۋىدە خەپ بار .

باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە .

ئىگىلگەنگە ئىگىل، بىشىڭ يەرگە ئەگكۈچە.

غادايغانغا غاداي، بىشىڭ كۆككە يەتكۈچە

تەك تېگى بىلەن، تېزەك قېپى بىلەن .

تەن ساقلىق - تەڭدىشى يوق بايلىق .

مەن قىلارمەن ئوتتۇز، تەڭرى قىلار توققۇز.

تەڭشەلمىگەن ئالەم ماتاكقا سالمىغان جان .

قورققان مۇش تەڭلەر .

كىشى نان تەڭلىسە يېمەيمەن دېمە، قولۇڭغا ئال، يېمىسەڭ يېمە .

تەلەيلىكنىڭ خوتۇنى ئۆلەر، تەلەيسىزنىڭ ئۆيى كۆيەر .

غوجامنىڭ قورسىقى توق، قولى بىلەن ئىشى يوق.

چوڭ توقاچ پىشقۇچە كىچىك توقاچ كۆيۈپتۇ.

قورساقنىڭ توقلۇقى، كۆڭۈلنىڭ شوقلۇقى.

ئۆيدىن يامانلىغان ئەقىلنىڭ يوقلۇقى،

تاماقتىن يامانلىغان قورساقنىڭ توقلۇقى.

توغرا سۆزنىڭ توقمىقى بار.

ئاتتىن ئايرىلساڭمۇ،توقۇمىدىن ئايرىلما.

توكورنىڭ يولى كۆپ، گاچىنىڭ ئىپى كۆپ.

پولى بارنىڭ گېپى ئوڭ،پولى يوقنىڭ گېپى توڭ.

ھاپتىغا شاپتى، تۆگىرلىقىغا مەرەزدا.

قېرى دوڭغاق كېلەر،سوغوقتا توڭغاق كېلەر.

توخۇ توڭغانسېرى دەرەخنىڭ ئۇچىغا چىقار.

ئۇماچ ئىچىپ چىش كولاپتۇ، مۇز يالاپ بۇرۇت تولغاپتۇ.

ئوڭ ئايا،سول ئاياغ،بىزنى قىلدىڭ تومتاياق.

تونلۇقتا كۆپ سوغوق، تونىسىزغا ئاز سوغوق.

توي-تونلۇقنىڭ، ھېيت ئاتلىقنىڭ.

بېخىل باي بولسا، ئانىسىنى تونۇماس.

ياخشى مالنى ئۇنۇشقا كۆز كېرەك،ناچار مالنى سېتىشقا سۆز كېرەك.

سەدىقە بالانى يەر، ئۇۋا گۇناھنى يەر.

ئۆيدىن يامانلىساڭ، ئوي قىلىپ كۆر.

ئوۋنى ئوۋلا ئوۋچى بىلەن،ئوينى ئوينا ئويچى بىلەن.

ئويمىساڭ ئويۇڭدا ئۇيارسەن.

كۆپ سۆزلىگەن ئۇتتۇلار، ئاز سۆزلىگەن قۇتۇلار.

گەپ دېگەننىڭ ئۇرغۇچى بار.

ئىز پۇكۇپ ياشىغاندىن ئىك ئۇرۇپ ئۆلگەن ياخشى.

گالدا ئان ئۇرسا،سۇغا يۆگۆر،گالدا سۇ ئۇرسا، گۆرگە يۆگۆر.

ئادەمنىڭ ئەمى سۆز بىلەن، ئاشنىڭ ئەمى ئۇز بىلەن.

ئۇزۇڭنى يەپ ئۇزلۇقۇڭغا چىچاي.

سۇ كەلگۆچە ئۇغان سال.

ئۇغماس خوتۇن شۆمەك يىغىپتۇ.

ئۇغۇۋالمىغۇچە، بالا بولماس.

ئوخۇ سەمرىسە،ئۇغمىقى ئەس، ئادەم سەمرىسە، قوپمىقى ئەس.

سورافچىدىن ئۇڭچى يامان.

چالا تۇڭچى ئادەم ئۆلتۈرەر.

جان تۇمشۇققا كەلگۈچە جان بەرمە.

ئادەم قۇلاقتىن سەمرىيدۇ،ھايۋان تۇياقتىن.

تۆشۈك قۇلاق نېمىنى ئاڭلىماس.

يىرتىق تۆشۈكتىن كۆلەر،چۆمۈچ قازاندىن.

تۆشۈك مونچاق يەردە ياتماس، يەردە ياتسا توپا باسماس.

قوينۇڭدىن تۆكۈلسە قونچۇڭغا.

ئون تال يىڭنىنى سوقسا، بىر تال تۆمۈنە بولماس.

تۆھمەت ئاتش يارىدۇ، بايقمساك باش يارىدۇ.

تۆھمەتخور ئاخرى تۆھمەت بلەن ئۆلەر.

مېۋلك دەرەخنڭ بېشى تۆۋەن.

تۈتۈننڭ ئاچچقنى مورا بلەر.

ئەركشگە يەتمش تۈرلۈك ھۈنەر ئاز.

ئاي ئات بولغۇچە، ئەر مات بولار.

ئۆتمەس ماتا زورلاپ ساتا.

دۇمباقنڭ ئاۋازى يوغان،ئىچى قۇرۇق.

ماختانچاقنىڭ گېپى يوغان، مېغىزى يوق.

بار ماختانسا ئېچىلىدۇ، يوق ماختانسا چېچىلىدۇ.

دوست كەينىڭدە ماختار، دۈشمەن ئالدىڭدا ماختار.

ئەقىللىق ئېتىنى ماختايدۇ، ئەخمەق خوتۇنىنى ماختايدۇ.

ياخشىنىڭ ئىزى قالىدۇ، يامانىنىڭ مىزى.

قوشتا يوق، ماشاقتا يوق، خاماندا بار.

يۇمشاقتا ماقۇل، قاتتىقتا ياق-ياق.

پىچاق گۆشكە ماڭار، سۆڭەككە ماڭماس.

مېلى بارنىڭ مېلىغا، مېلى يوقنىڭ جېنىغا.

ماندارلىقتا ئات ئۆلمەس، ئەمەنلىكتە ئەر ئۆلمەس.

ئورۇق قوينىڭ مايىقى چوڭ.

ئاغزى قايماق،كۆڭلى مايماق.

غەرەزدىن غەرەز تۇغۇلار، ئاز باشتىن مەرەز.

مەردنى مەيداندا سىنا.

مەردنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن.

كۆپ ئاتقان بىلەن مەرگەن بولماس، كۆپ سۆزلىگەن بىلەن چېچەن .

«تۇر تۇر» كۆپ بولسا، ئۇيقۇدا مەززە يوق.

مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس.

چۆچۈرە يېمەكتىن مەقسەت گۆش يېمەك.

ئون سوقۇرنىڭ توققۇزى مەككار.

يولۋاس ياتقىنىدىن مەلۇم.

تېرىق قۇلىقىدىن، بالا كىچىكىدىن مەلۇم.

سەن ئۆل مەن تىرىلەي.

مەنمەنلىك-شەيتانلىق.

ئۆزۈڭنى مەھكەم تۇت، قوشناڭنى ئوغرى تۇتما.

قورساقنىڭ مەيلىچە بولسا، ئابرويىڭنى قوشۇپ يەر.

ئادەمنىڭ سۆلىتىگە قارىما، مېھنىتىگە قارا.

دوستلۇقنىڭ تۆلىمى — دوستلۇق.

ئۆمۈر ئۈزۈلمىگىچە ئۈمىد ئۈزۈلمەس.

ئەقىل — كېڭەش، پەرمان ئەمەس.

بايقۇشنىڭ بايلىقى — بالىسى.

ئازلىق — ئەقىللىق بىلەن بىر تۇغقان.

ئەخمەققە ئارغامچا كۆرسەتسەڭ، ئېسىلىپ ئۆلۈۋالار.

چېھرى ئىسسىق — چىرايلىق .

يالغان يالغاننى ئەگەشتۈرۈپ كېلىدۇ.

ئوغرىنى ئوغرىغا تۇتقۇز.

بۈگۈن ئويلاپ، ئەتە ئېيت.

ئىچى تار ئۆزگىنى قەستلەيدۇ، ئۆزىگە يېنىشىنى بىلمەيدۇ.

جىنىڭ تۇتسا يۈزگىچە ساناپ چىق.

تىلەكلا بولسا، بىلەك تېپىلىدۇ.

قەلەم قىلىچتىن ئۆتكۈر.

پۇلنىڭ قىممىتى قەرز ئالغاندا بىلىنەر.

ئەتىكى تۇخۇدىن بۈگۈنكى تۇخۇم ئەۋزەل.

ياخشى ئاشپەزگە ئىشەنگىچە، ياخشى ئاشقازىنىڭغا ئىشەن.

ئىشقا قاراپ يۈرەرسەن، .

ئىچ سىرىنىمۇ بىلەرسەن.

تېيىز پىكىرلىك شائىر تېتىقسىز قاپىيەگە ئامراق.

ئىخچاملىق — ئىختىسارنىڭ جېنى.

ئالۋاستىغىمۇ ئادىل بول

ئىتتى تۈرۈپ ئۆزى ھاۋشىغان يامان.

بار ماختانسا ئىپپىلۇر، يوق ماختانسا چىپچىلۇر .

قاغىنىڭ بالىسى ئۆزىگە ئاق .

ئۇيات ئۆلۈمدىن يامان .

چوڭ ياغاچنىڭ ئېگىلگىنى سۇنغىنى، ئەر يىگىتنىڭ ئۇيالغىنى ئۆلگىنى .

خوتۇن ئالماققا پۇل كېرەك، پۇل بولمىسا كۈتۈش كېرەك .

كاناي مىستىن،بەلغەم ئىستىن .

كور تۇتقاننى قويماس، گاس ئىشىتكىنىنى .

سۇپۇرسىدا قۇرۇق ئۇن يوق، قىزنىڭ ئىتى مارجان بۇۋى .

پۈتەر ئىشنىڭ بېشىغا، ياخشى كېلۇر قېشىغا .

يول ئېغىز بولماي، يول ئاياغ بول .

بىمارنىڭ تۈزەلگۈسى كەلسە، تېۋىپ ئۆزى كېلەر .

ئاياغ يۈگۈرۈكى ئاشقا، ئېغىز يۈگۈركى باشقا .

ئويناپ سۆزلىسەڭمۇ، ئويلاپ سۆزلە .

تەڭ تېگى بىلەن، تېزەك قېپى بىلەن .

ماختانغان قىز تۇيدا ئۇسۇرار.

ئۆزىنى ماختاش ئۆلۈمنىڭ قاراۋۇلى.

ئاينىڭ ئەھۋالى ئالەمگە مەلۇم.

ئاينى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولماس.

قۇشقاچ سۈمۈرسە پاتمان بولۇر.

ئىت ئالا بولغان بىلەن ئارسلان بولماس.

ئىش كۆرمىگەن يىرتىققا كۈلەر.

ئىپى بىلەن ئۇسۇرغاننىڭ قۇربانى بول.

چۆپنى خار كۆرسەڭ كۆزۈڭگە كېرەر .

ياخشى سالاپەت بېرىم مال .

ئاغا بولۇر يىگىتنىڭ پىشانىسى كەڭ بولۇر .

مەردنى مەيداندا سىنا، ئوسۇرغاقنى دۇم ياتقاندا .

مۇزاينىڭ يوگورۇشى سامانلىققىچە .

ئېتى ئۇلۇغ، سوپۇرسى قۇرۇق .

چاشقان سىغماس ئىنىگە، غەلۋىر باغلار دۇمبىگە .

بالاغا سەۋىر، قازاغا رىزا .

كېيىنكى پۇشايمان ئۆزۈڭگە دۈشمەن.

سۇنى قۇي سىڭەر يەرگە، گەپنى قىل سىغار يەرگە.

ئۆتمىگەن مۇشتۇمۇڭنى قوينۇڭغا سال.

بۈگۈنى ئاغ چۆرۈلۈپ كەلسە، ئەتىسى باغ چۆرۈلۈپ كېلىدۇ.

كىشىگە چوڭ سۆزلىسە، ئۆز بېشىغا كېلەر.

شەھەر كۆرگەن ئىشەكتىن قورق.

ئىشەنمىگىن دوستۇڭغا، سامان تىقار پوستۇڭغا.

كىشىگە سانىسا ئۆزىگە، قاشقا سانىسا كۆزگە.

قەلب قازنى قاينىماس، قاينىسا ھەم قويۇلماس.

يالغانچىنىڭ قۇيرىقى بىر تۇتام.

ياخشى قىل سوغا سال، سۇ بىلمىسە بېلىق بىلۇر، بىلمىسە خەلىق بىلۇر

كۆلەلمىگەن نىمەڭگە ھىجايما.

ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا.

قىزنى كىم سۆيمەس، قىممىزنى كىم ئىچمەس.

كاناپچىدىن يەل كىتىپتۇ، ھارۋىكەشتىن ئىرتاك- ئىرت.

ئۆمۆچۈك ئۆمۈلىيەلمەس، ئۆمىلىگەننى كۆرەلمەس.

ياخشىلار ئىپپىپ سۆزلەر، يامانلار ئەيىب سۆزلەر .

ھالىڭغا بېقىپ ھال ئارت، خالتاڭغا بېقىپ ئۇن ئارت .

ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ، ئۆزگىنى شىر چاغلا .

سەركە سۇ ئىچكۈچە، ئوغلاق مۇزلاپتۇ .

سىيىگنى بارساڭ، ئىشتىڭنى ياپ .

تېگى پەس، ئۆزگەرمىكى تەس .

موللامنى يوقاتقان بىر يەل .

ئەرگە بەرسەڭ ئېشىڭنى، ئەرلەر سىلار بېشىڭنى

ئۇنىڭغا بەرسەڭ ئېشىڭنى، ئۇنتۇلار چاپىنار بېشىڭنى.

ياخشى بىلەن يەتسەڭ مۇرادىغا. يامان بىلەن قالدىڭ ئۇياتقا.

يامانغا ياندىشساڭ يالىسى يۇقار، قازانغا ياندىشساڭ قاراسى يۇقار.

ئىت يوق يەردە مۈشۈكمۇ قاۋايدۇ، پەخەس بولمىساڭ ئۆمۈ تالايدۇ.

پىتنىڭ سىركىسى يامان، ئادەمباللىڭ دوغىسى.

ئاز ئېيشىم غوۋغاسىز بېشىم.

ئاش ئىگىسى بىلەن تاتلىق.

ئەڭ يېسە تەنگە سىڭەر، يالغۇز يېسە يەرگە.

مۇھىم ئۆرنى كىشىگە ئۆتۈنمەك .

قۇيرۇقى ئۇزۇن ئۇشقان، يامان بولۇر سۆزنى بىر-بىرگە قوشقان .

ئۇسسىغاندا چېلەكنى يوشۇرما .

بويىغا يەتكەن قىزنىڭ شوك تۇرغىنى رازى بولغىنى .

بۇلاق يېرىق ئىزدەر، يېرىق بېلىق ئىزدەر .

پەمسىز چال، ساقىلىڭدىن ئۇيال .

قىز ئەردە ياخشى، بولمىسا يەردە .

بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويما .

تەدبىرنىڭ يېڭى بىلەن تەقدىرنىڭ ئىشىكىنى يوشۇرغىلى بولماس.

يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس، چېڭى چىقسىمۇ دېڭى چىقماس.

ئات ئالساڭ ئۆيۈڭ بىلەن كېڭەش.

ئەقىلسىزلەر بۇلۇڭنى كۆر، ئەل ئىزاسى ئۇنۇڭغا مەشھۇر.

تېشى پال- پال، ئىچى غال- غال.

پاقا كىرلىسپ يىلان بولماس، قېرى ياسىنىپ جۇۋان بولالماس.

كۆپ بىلەن كېڭەش، ئۆزۈڭنىڭ بىلگىنىڭنى قىل.

بېرىدىغاندا ئەييار، ئالىدىغاندا تەييار.

ئەل يامىنى مانغىت، قۇش يامىنى تانغىت .

بىرەردە سانىقى توققۇز، ئالاردا ھىسابى ئوتتۇز .

توغرا سۆزگە توقۇناق، ئىزا ۋە كۆلپەتكە ياۋۇقراق .

چىرايلىقتا ۋاپا يوق .

تاز تارىنىپ بولغۇچە توي تارقاپتۇ .

ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خوتۇن، يەر قىلغانمۇ خوتۇن .

تويغا بارساڭ تويۇپ بار، شايى تونۇڭنى كىيىپ بار .

ئۆزۈڭ قىلمىساڭ غەمىڭنى، بۆرە يەيدۇ ئېشىڭنى .

ئىككى سۆيگۈ بىر كۆڭۈلگە سىغماس .

ئەزان گۆشىنىڭ شورپىسى يوق .

يول ئازابى، گۆر ئازابى .

ياخشى بىلەن يۈرسەڭ ئېچىلار چېچىكىڭ،

يامان بىلەن يۈرسەڭ يېرىلار يۈرىكىڭ .

ياخشى دوست سەپەردە سىنىلۇر .

دۈشمەنگە رەھىم قىلغانلىق، ئۆز جېنىڭنى تەقدىم قىلغانلىق .

ھايۋان بالىسى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى ياغ ئېتەر،

ئادەم بالىسى باقساڭ ئاغزى-بۇرنۇڭنى قان ئېتەر .

ئېمىشنى بىلگەن قوزا ئىككى ئانىنى ئېمەر،

ئېمىشنى بىلمىسە ئۆز ئانىسىمۇ تېپەر .

ئارغىماق ئات ئات بولماس، قۇلى ئازسا خوجىسى باقماس .

ئالدىرىغان ئارقىدا قالار .

ئىشنى كەلگەندە كۆرۈڭ، دوپپىنى كىيگەندە .

قويىنۇڭدىن تۆكۈلسە قونجۇڭغا .

ياتقا بەر قىزىڭنى، ياتتىن ئال سۆزۈڭنى .

ئەر ئاللىغان يەردە قالار .

قىز ساقلىغۇچە ئۇز ساقلا .

ئاشمۇ ئۆز جايىدا ئەزىز .

ھەر كىمنىڭ ئايى بار، كۆڭلىدە گۇمانى بار .

گەپ يۈزدە ياخشى ئۇسسۇل ئۇزدە .

ئەتىكى قۇيرۇقتىن بۈگۈنكى ئۆپكە ياخشى .

ھەسنىكام ئاچچىق، ئامۇتى ئاتلىق .

گۈلنى سۆيگەن تىكەننى سۆيەر .

ئىگىسىنى سېغىنساڭ ئىتىغا سۆڭەك تاشلا .

يامانىنىڭ كۈچى ياپىلاققا يېتەر .

ئويلىماي سۆزلىگەن ئاغرىماي ئۆلەر، چىنىمەي يىگەنلەر كۆشىمەي كېتەر

يېتىپ قالغۇچە ئېتىپ قال .

ئېشەك ئېشەكتىن قالسا قۇلىقىنى كەس .

ھايۋاننىڭ ئالىسى تېشىدا، ئادەمنىڭ ئالىسى ئىچىدە .

سىنىمىغانغا سىر ئۆكمە .

يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس .

ئەسكى ئۆزىنى بىلمەس، ياخشىنى كۆزگە ئىلماس.

ئىت قىلغاننى ئىتارچى قىلماس.

يالغان سۆزنى ئېيتسا بولۇر، ئېيتقۇچى دانا بولسا.

ئەقىلسىزنىڭ ئېپى يوق، تىڭشىغۇدەك گېپى يوق.

قېرىندىشىڭ كەلسە كەلسۇن، بۆز خالتىسى كەلمىسۇن.

ساپال چىنە بولماس، بىگانە ئىنى بولماس.

قېرىندىشىم قارا قازىنىم.

يىراقتىكى تۇغقاندىن يېقىندىكى قوشنا ياخشى.

يېڭىلىقنى قوبۇل قىلىشتا ئالدىدا بولۇش، پىكىرلەرنى ئۇچۇرلاشتۇرۇشتا تېز بولۇش

قىزىقىشىڭ كەڭ بولسا بىلىمىڭ كەڭ بولىدۇ، بىلىمىڭ كەڭ بولسا تەپەككۇرۇڭ كەڭ بولىدۇ.

ئىككى قاغا پوق تالاشسا، ئۆۋچىگە پايدىسى.

باشلىقى پولدۇرلۇق - پولدۇرلۇق، يولىدا قاراپ ئولتۇرلۇق.

تاز ئۆچكە مۆڭگۈز ئىلەپ قويۇقىدىن ئايرىلىپتۇ،

سولتەك ئىشەك قۇيرۇق ئىلەپ قۇلىقىدىن ئايرىلىپتۇ.

مۆڭ تۆكىلى قوشناڭ ياخشى.

كىشىنى چاققان ئۆزىنى چاقىدۇ، ئۆزىنىڭ ئىشىگە ئۆزى يارىدۇ.

ئالدىرىماڭ يارەي، بىزگىمۇ بىر كۈن بارەي .

خوتۇنىمۇ خوتۇن، خوتۇننىڭ سۆزىگە كىرگەنمۇ خوتۇن .

ياخشىدىن ئات قالىدۇ، ياماندىن دات .

ئىچى ياماندىن ئىت ياخشى .

تىكەنسىز گۈل بولماس، مۇشەققەتسىز ھۈنەر بولماس .

قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا .

خەت نۇسخىسىنى ئىشلىگۈچى: تۇرسۇنجان سۇلتان (ئالپ)

بەت تەييارلىغۇچى: ئابلەتجان ئىبراھىم (يۇلغۇنجان)

(ئەسكەرتىش: مەزكۇر تېزىس ئىنتىل سەيناسى‹تورى› دا خالىس تارقىتىلدى، سودا ئىشلىرىغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ)

2011- يىلى 12- ئاينىڭ 9- كۈنى